

Barentsin-Itämeren alue läheltä ja kaukaa katsottuna

Kari Alenius

Suomalaisessa keskustelussa yleensä erotetaan Barentsin alue ja Itämeren alue kahdeksi erilliseksi, joskin toistensa naapuristossa sijaitsevaksi maantieteelliseksi alueeksi. Erottelulle on tietyt perusteensa, jotka pohjautuvat siihen, kun katsotaan tilannetta läheltä, asianosaisena. Silloin korostuvat lähiympäristössä havaittavat yksityiskohdat ja pienet erot.

Tilanne näyttäytyy kuitenkin hyvin erilaisena globaalista näkökulmasta. Mitä kauempaa Barentsin ja Itämeren aluetta tarkastellaan, sitä vahvemmin nämä kaksi näyttäytyvät yhtenä kokonaisuutena. Maailmanlaajuisessa katsantokannassa Barentsin-Itämeren alue on yksi pohjoisen valtameren rantaseuduista. Tämän kokonaisuuden elementtejä ovat varsinaisen Barentsin meren ranta, pienehkö merenlahti, jota kutsutaan Itämereksi, sekä näiden välissä oleva melko kapea Fennoskandian niemimaa. Niemimaa on kapeimmalta kohdaltaan (Perämereltä Vienan lahdelle) vain 400 kilometrin levyinen.

Voidaan sanoa, että kumpikin näkökulma on omista lähtökohdistaan todenmukainen, koska kyse on mielikuvista. Ihmiset toimivat aina ennen muuta mielikuviansa ohjaamina riippumatta siitä, missä määrin mielikuvat perustuvat ns. todennettaviin faktoihin. Jos uskomme jonkin asian todeksi, toimimme sen mukaisesti ja toiminnan seuraukset ovat todellisia. Maantieteellisten alueiden rajojen ja alueille tunnusomaisiksi havaittujen tai uskottujen elementtien määrittely on tyypillistä mielikuvien pelikenttää, jossa faktojen rinnalla on suuri merkitys tunteilla, peloilla, toiveilla, uskomuksilla ja asenteilla.

Barentsin-Itämeren alueella asuvilla on aina ollut tarvetta määritellä tarkasti omaa toimintaympäristöään, jolloin paikallisilla kieleen, kulttuuriin, talouteen, toimintatapoihin ja vastaaviin liittyvillä variaatioilla, joskus nyansseilla, on voinut olla suurtakin merkitystä. Skandinaavit ovat toki huomanneet, että vesistön itärannalla on puhuttu eri kieltä ja luonnollinen nimitys vesistölle on niemimaan suunnasta katsottuna ollut juuri Itämeri. Virolaisille kielellinen kokemus on ollut samanlainen, mutta sama vesistö on heille ymmärrettävästi Länsimeri.

Paikallisilla tasoilla havainnoidut tai kuvitellut ja tärkeänä pidetyt erot menettävät usein merkityksensä ulkopuolisten silmissä. Globaalisti toimiville suurvalloille – Yhdysvallat, Kiina, Venäjä – Barentsin-Itämeren alue on niin talouden kuin geopolitiikankin näkökulmasta ensisijaisesti yksi kokonaisuus laajemmassa strategisessa kuviossa. Ei ole olennaista pohtia, ovatko paikalliset vai ulkopuoliset oikeassa tai väärässä, vaan tärkeämpää on tunnistaa erilaisten näkemysten (mielikuvien) olemassaolo ja ottaa se huomioon, kun suunnitellaan omaa toimintaa. On tietysti mahdollista myös pyrkiä muuttamaan olemassa olevia mielikuvia, mutta eri tieteenalojen tulokset osoittavat, että se on erittäin vaikeaa ja vaatii systemaattista ja pitkäaikaista suurten resurssien käyttöä, ja tulos voi silloinkin olla epävarma.

Barentsin-Itämeren alueen ihmisyyshistoria on aina ollut merellisyyden leimaamaa. Merta pitkin ovat liikkuneet ihmiset, tavarat ja vaikutteet, ja sen rannoille asutus on keskittynyt. Barentsin-Itämeren alue on aina ollut myös kulttuurien kohtaamisvyöhykettä. Oulun yliopistossa järjestetään 10.–11.12.2015 monitieteinen symposiumi ”The Barents and the Baltic Sea region: contacts, influences and social change”. Siellä tarkastellaan alueen ominaispiirteitä, sisäisiä eroja ja yhdistäviä tekijöitä sekä alueeseen kohdistuvia ulkopuolisten näkemyksiä ja intressejä. Symposiumin esitelmät on myös tarkoitus julkaista samannimisenä kokoomateoksena vuoden 2016 kuluessa.

Kari Alenius
Professori, Oulun yliopisto

Aiemmin sarjassa julkaistut kirjoitukset löydät [täältä](#).